

Berényi Mária

Húszéves a Magyarországi Románok Kutatóintézete

A Magyarországi Románok Kutatóintézete két évtizedes munkásságát ünnepelte 2013. október 5-én a gyulai Nicolae Bălcescu Román Gimnáziumban. Az Emberi Erőforrások Minisztériuma jelentős anyagi támogatást nyújtott, ami az évforduló évében újabb tíz kötet megjelenésére biztosított lehetőséget. A Kutatóintézet e kiadványai és kétnyelvű honlapja: a romanintezet.hu bemutatásával emlékezett meg a jubileumról. A Román Külügyminisztérium keretében működő Határon Túli Románok Hivatala Elismerő Oklevelet adományozott az Intézetnek (Diplomă de excelență), amelyet ezen a rendezvényen nyújtottak át.

Archív fotó az Intézet alakuló üléséről (1993)

Dr. Berényi Mária, aki húsz éve igazgatója az Intézetnek, köszöntő beszédében kiemelte: Egy közösség, népcsoport addig életképes, amíg értékeket képes alkotni, s azokat fel is tudja mutatni a világban. Egy intézmény addig létjogosult, amíg biztosítani tudja az értékek létrehozásának, s e szellemi értékek cseréjének kereteit. A létesített és alapított nemzetiségi intézmények a kisebbségi közösségek felélenkítésének lehetőségeit keresik. Az Intézetben folytatott kutatásokon és a publikációkon keresztül a hazai románok hangsúlyozhatják saját egyediségüket, nemzeti önarcukat alkothatnak. A nemzetiséget főként nyelve, kultúrája és az ezekben megnyilvánuló etnikai tudata különbözteti meg a vele együtt élő többségi nemzettől. A kultúra fenn tudja tartani a nemzeti élet kereteit, meg tudja őrizni a kollektív azonosságtudatot, s felerősíteni a közösségi szolidaritást. „Nyelvében él a nemzet” – másfél évszázada emlékeztet nem csökkenő érvénnyel és időszerűséggel ez a Széchenyinek tulajdonított figyelmeztetés. Még inkább igaz ez a megállapítás a nemzetiségek nyelvére, ami azonban már régóta többet jelent a szűken értelmezett nyelvhasználatnál. Fogalmába egyre inkább beleértjük az irodalmat, a néphagyományt és a történelmet is. Kultúrájában él, marad fenn, újul meg tehát a nemzet és a nemzetiség egyaránt. Ezért van szükség erre az Intézetre, ahol szaktudásukat anyanyelvükön művelhetik a hazai román közösséghez tartozó kutatók. Miként a festményen megvan a sajátos szerepük a különböző színeknek, s ahogyan nélkülük szürkébb, sivárabb lenne a műalkotás, az emberi civilizáció éppúgy szegényebb lenne minden egyes közösség, bármely hagyomány elhalásával. Hozzá kell szokni ahhoz, hogy világunk a sokféleségen alapszik. Számos kultúra létezik egymás mellett, és egyik sem a másik ellen van. Meggyőződés-

sem, hogy korunkban bármely kisebbségi közösség nyelvi és kulturális fennmaradása elképzelhetetlen, ha nincs saját alkotó, tevékeny értelmisége. Könyvek, folyóiratok, alkotások formálják tudatos közösséggé az embereket. Önazonosság-tudat nagyon sokféle van, de a nemzetiségi identitás meghatározó tényezője mindenképpen az anyanyelv és az anyanyelven átörökített nemzeti kultúra.

A Magyarországi Románok Kutatóintézetének rövid története (1993-2013)

A hazai román értelmiség, önszerveződési lehetőségeivel élve, 1993-ban azzal a céllal alapította a Magyarországi Románok Kutatóintézetét, hogy az elszigetelten végzett kutatásokat intézményesítse, szervezettebbé, átgondoltabbá tegye, nemzeti kisebbségünk érdekeinek megfelelő kutatási prioritásokat állítson fel, és gondoskodjon a tudományos eredmények megjelentetéséről, a románság körében történő terjesztéséről.

A Magyarországi Románok Kutatóintézete húszéves működése során tudományos eredményeivel, kutatásszervezési tevékenységével, nemzetközi kapcsolatai kiépítésével, sikeres pályázataival, kiadványaival, rendezvényeivel bizonyította az intézményesített román kisebbségkutatás létjogosultságát. Az Intézet egyesületi formában működik. Egy főállású kutató-igazgatója mellett egy félállású kutatója, gazdasági ügyintézője és hat külső munkatársa van. Mindannyian az anyanyelvükön művelik szaktudományukat és különböző hazai s külföldi kiadványokban ugyancsak anyanyelvükön adják közre tudományos eredményeiket. Az Intézet keretében folyó interdiszcipliná-

ris társadalomtudományi kutatások a hazai románság demográfiai, néprajzi, nyelvészeti, irodalmi, történelmi, vallási, oktatási, szociológiai, társadalom- és politikatörténeti vizsgálatára irányulnak, megkülönböztetett figyelemmel az etnikai és kulturális sokszínűségre. Az alapkutatásokhoz rendszeres dokumentációs és statisztikai adatgyűjtés kapcsolódik. Az Intézet fennállása során *85 publikációt jelentetett meg és 23 nemzetközi tudományos szimpóziumot rendezett.*

A Magyarországi Románok Kutatóintézete célja a román nyelv, kultúra és hagyományok megőrzése érdekében a magyarországi románok múltját és jelenlegi helyzetét érintő társadalmi folyamatok tudományos igényű elemzése. Célja továbbá a Magyarországon élő román nemzetiség sokoldalú vizsgálata, problémáinak tudományos módszerekkel való feltárása, elemzése és ezeken keresztül történő kulturális integrálása, a hazai román kisebbség értékeit és eredményeit bemutató művek megjelentetése, valamint a hazai román oktatás támogatása.

A Magyarországi Románok Kutatóintézete gyakorlatilag a hazai románság-kutatás egyetlen intézményes kerete. A gondozásában megjelent publikációk – önálló kötetek, évkönyvek, folyóiratok, szimpóziumok – jelzik annak a műhelymunkának az eredményeit, amelyek nélkül a magyarországi románság kultúráját megismerni akarók nehezen tájékozódhatnak. Tevékenységével jelentős mértékben járul hozzá a kisebbségi önismeret és identitástudat fejlesztéséhez, az anyanyelv megőrzéséhez, a hazai román értelmiség formálódásához, a többség és kisebbség közötti párbeszéd kibontakozásához. Az Intézet a kutatómunka és a kutatási eredmények közreadásán túl a magyarországi román értelmiség továbbképzését is támogatja, szakmai segítséget nyújt az iskoláknak, s – nem utolsósorban – bemutatja, közvetíti tevékenysége eredményeit a román és magyar szakmai közönség, a diákok és érdeklődők körében.

Az Intézet a román nemzetiség tudományos megismerésében és megismertetésében szerzett érdemei elvitathatatlanok. Nagymértékben hozzájárult a román és magyar tudományos kapcsolatok kiépítéséhez és elmélyítéséhez is. A munkatársak kutatómunkájának, valamint szervező tevékenységének is köszönhető, hogy a magyarországi románokról szóló ismeretek a hazai és nemzetközi tudományos gondolkodás részévé váltak.

Az Intézetnek három szekciója van: *történeti, nyelvészeti-irodalmi és néprajzi. Éves tudományos kiadványai: Simpozion tanulmánykötet-sorozat, az Izvorul című román néprajzi periodika és egy tudományos-kulturális kiadvány, a Lumina.*

A főbb kutatási területek: történelem – művelődéstörténet – helytörténet (sajtó, egyház, oktatás és iskolatörténet), nyelvészet – irodalomtudomány – filológia (anyanyelv, kétnyelvűség, dialektológia és szociolingvisztika), néprajz – folklór – népi kultúra, demográfia – szociográfia – statisztika, interetnikus kutatások, nemzetiségi identitás – nemzetiségi tudat.

Az intézet fontosabb publikációi:

- SIMPOZION 1-22. kötet (Az intézet által évenként szervezett konferenciák anyaga)
 IZVORUL (Néprajzi periodika, 2013-ben jelent meg a 34. száma)
 LUMINA (Művelődéstörténeti periodika, 1993 óta jelenik meg, 2013-ban jelent meg a 20. száma)
 CHITIGHAZ (Pagini istorico-culturala, Budapest, 1993.)
 BĂȚANIA (Pagini istorico-culturala, Budapest, 1995.)
 Maria BERÉNYI: Români din Ungaria de azi în presa română din Transilvania și Ungaria secolului al XIX-lea (1821-1918), Giula, 1994.
 Emilia Martin NAGY: Date etnografice despre românii din Ungaria, Giula, 1995.
 Maria BERÉNYI: Istoria Fundației Gojdu/ A Gozsdu Alapítvány története (1870-1952), Budapest, 1995
 Elena CSOBAL: Istoricul românilor din Ungaria de azi, Giula, 1996
 ANNALES '96. Kétnyelvű tanulmánykötet, Giula, 1997
 BIBLIOGRAFIE, Giula, 1998, (Az intézet munkatársainak személyes bibliográfiája)
 Elena CSOBAL-Emilia MARTIN: Vestigiile Bisericii Ortodoxe Române din Ungaria, /A
 Magyarországi Ortodox Egyház kincsei, Giula, 1999, Ed. II-a, Giula, 2013
 MICHERECHI. Pagini istorico-culturala, Giula, 2000
 Maria BERÉNYI: Cultură românească la Budapesta în secolul al XIX-lea, Giula, 2000
 ANNALES 2000. Kétnyelvű tanulmánykötet, Giula, 2001
 BORBÉLY Anna: Nyelvcseré, Budapest, 2001
 Maria BERÉNYI: Viața și activitatea lui Emanuil Gojdu (1802-1870), Giula, 2002
 Emilia MARTIN: Sărbători calendaristice ale românilor din Ungaria, Giula, 2003
 Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria. Un deceniu de existență (1993-2003), Giula, 2005
 Maria BERÉNYI: Moștenirea lui Gojdu în oglinda presei române și maghiare (1995-2005) / Gozsdu öröksége a román és magyar sajtó tükrében (1995-2005), Budapest, 2005
 Maria BERÉNYI: Poveștile caselor Români în Buda și în Pesta / Tales of houses Romanians in Buda and Pest / Mesélő házak Románok Budán és Pesten. Budapest-Budapest, 2011, Ed. II-a, Giula, 2013
 Emilia MARTIN: Români din Ungaria. Studii de etnologie, Giula, 2013
 Maria BERÉNYI: Personalități marcante în istoria și cultura romanilor din Ungaria (Secolul XIX), Giula, 2013
 Elena CSOBAL: Români din Ungaria Studii de istorie, Giula, 2013
 Ana BORBÉLY: Limbă română și identitate românească în Ungaria, Giula, 2013
 Tibor HERGYÁN: Confesiunea în romanul românesc interbelic, Giula, 2013
 Stella NIKULA: Aspecte ale gândirii umane. Studii de psihologie tradițională, Giula, 2013
 Irina ISZÁLY GARAMI: Săcalul de altădată, Giula, 2013
 Ștefan Oroian – Oroján István, Giula, 2013

Az ünnepség
elnöksége és
közönsége

A tudományos munka fontosabb eredményei

Az Intézet megalakulása óta, kutatásai révén, meghatározó jelleggel járult hozzá ahhoz, hogy az ezredfordulón minél mélyebb és részletesebb kép táruljon elénk a magyarországi románok kultúrájáról, nyelvéről, történelméről, vallásáról, hagyományairól, s egyéb sajátosságairól. Ezek alapján nem csupán a múlt megértéséhez jutunk közelebb, hanem a jövőről is képet kaphatunk. A tudományos munka eredményességének egyik fokmérője a publikációk száma és minősége, a másik pedig a szakmai visszhang.

Ebből a szempontból az intézet hazai és romániai viszonylatban is nagyon jó eredményeket tud felmutatni. Publikációi több külföldi egyetemre, múzeumba, akadémiai intézetekbe is eljutnak. Számos romániai szaklapban nagyon sok elismerő recenzió jelent az intézet kiadványairól. Eredményei révén az Intézet elismerést vívott ki magának és tekintélyt szerzett a romániai tudományos életben: számos kutatóműhellyel, egyetemi tanszékkal, múzeummal alakított ki szoros szakmai kapcsolatot.

A kiadványok megjelentetésének egyrészt a fiatalabb nemzedék kutatómunkába való bekapcsolásában van jelentősége, másrészt a pedagógusoknak nyújt segítséget a hazai román nyelv és kultúra iskolákban történő megismertetéséhez. A román nyelvű éves kiadványokban vizsgált témakörök feldolgozása során a kutatók elsődleges szempontja, a tudományos igényesség mellett, a kutatási eredmények oktatásban való hasznosíthatósága.

Szimpoziumok és nemzetközi kapcsolatok

A Magyarországi Románok Kutatóintézete fontos szerepet szánt, és szán a tudományos konferenciák szervezésének. Az évenként megrendezett nemzetközi tudományos szimpóziumai (2013 novemberében ült össze a XXIII.) a magyarországi románság legjelentősebb kulturális eseményei, egyben a hazai román értelmiség fórumai. Ezek a tanácskozások lehetőséget biztosítanak az intézet munkatársai, illetve más hazai és külföldi meghívott előadók kutatási eredményei bemutatására. Az előadások különböző felmérésekre, területi és levéltári anyaggyűjtésre épülő kutatásokról számolnak be. E tanácskozásokra magyarországi pedagógusok és más értelmiségiek, hazai és romániai szakemberek kapnak meghívást. Lehetőségük nyílik megismerkedni a magyarországi románság történelmének, néprajzának, nyelvészetének legfrissebb kutatási eredményeivel.

Az Intézet fontosnak tartja az előadások kinyomtatását, hiszen az eddigi kötetek is nagy segítséget nyújtottak a román pedagógusoknak a kisebbségi népismeret, a történelem és a kulturális hagyományok oktatásában, illetve a magyarországi románokkal kapcsolatos kutatásokban.

Az Intézet tevékenységét külföldön is figyelemmel kísérik. *Ausztriából, Nagy-Britanniából, Görögországból, Franciaországból és Németországból* több egyetemi tanszék és könyvtár igényelt a megjelent köteteikből. Számos romániai kutatóval is kiváló munkakapcsolatot ápolnak. Ennek köszönhetően az Intézet által rendezett tudományos tanácskozásokon több ismert román szakember tartott előadást: Cornelia Bodea, Maria Marin, Iulia Mărgărit, Narcisa Știucă, Ligia Livada, Laurentiu Vlad (Bukarest), Nicolae Bocșan, Victoria Moldovan, Liana Pop, Ileana Mureșanu, Toader Nicoara, Florin Cioban, Ioan Aurel-Pop, Ioan Bolovan (Kolozsvár), Constantin Mălinaș, Aurel Chiriac (Nagyvárad), Elena Rodica Colta, Eugen Glück (Arad), Cornel Munteanu (Nagybánya), Sultana Avram (Nagyszeben), Viorica Goicu, Otilia Hedeșan, Adrian Milin (Temesvár), Cornel Sigmirean, Grigore Ploieșteanu, Vasile Dobrescu, Corina Teodor, Nicoleta Sălcudeanu, Maria Dan (Marosvásárhely) és mások. Néhány román történész és etnográfus az intézet kutatási projektjeibe is bekapcsolódott. A Magyarországi Románok Kutatóintézete munkatársai is tartottak előadásokat különböző román egyetemeken és akadémiai intézeteken által szervezett konferenciákon.

Néprajzi–történeti–nyelvészeti nyári táborok

Az Intézet a Magyarországi Románok Kulturális Szövetségével és a Békés Megyei Múzeumok Igazgatóságával közösen évenként rendezte meg ezeket a táborokat, amelyeken a munkatársai, gimnáziumi és főiskolai hallgatók, hazai és romániai történészek, néprajztudósok, muzeológusok, nyelvészek vettek részt. Románok lakta településeken közösen folytattak ilyenkor történeti–néprajzi–nyelvészeti gyűjtést. A dokumentumok, hangkazetták az Intézet adattárába kerültek, így más kutatók számára is hozzáférhetőek. Nemcsak a leletmentés miatt fontosak ezek a táborok, hanem azért is, mert hatásuk a kutatók és fiatalok számára egyaránt identitás-erősítők.

Tudománynépszerűsítő és oktatási segédanyagok publikálása

Az Intézet fő célkitűzéseire hivatkozva feladatának tartja olyan kiadványok megjelentetését, melyek a magyarországi román kultúra értékeit közvetítik.

Elismerő oklevél

Ennek szellemében több sorozat indult, melyek célja több szempontból feltárni a kulturális örökség egy-egy területét. Az Intézet tudománynépszerűsítő és oktatási segédanyagokat is publikált. Célja volt, hogy a románok által lakott településekről is jelentessen meg köteteket. Eddig három ilyen kiadvány látott napvilágot: *Kétegyháza* (1993), *Battonya* (1995) és *Méhkerék* (2000), amelyeket Magyarország román nyelvet is oktató iskoláiba s a települések működő román kulturális egyesületeihez juttattak el. A kötetek iránt nagy volt az érdeklődés, a visszajelzésekből kiderült, hogy a monográfiák hasznos segédanyagok a népismereti-kisebbségismereti órákon. A terjesztésük révén a nagyközönség számára is elérhetővé vált az itthoni és romániai levéltárakban található, csak többé-kevésbé feldolgozott gazdag ismeretanyag fontos része. A kötetekben ily módon összegyűjtött és hozzáférhetővé tett adatok rokonszenvet válthatnak ki a magyarországi románok sajátos kultúrája iránt, ami szintén segítheti az identitás megőrzését.

*

A Magyarországi Románok Kutatóintézete 1993-ban Kétegyházán Iosif Ioan *Ardelean*, 1994-ben Gyulán Moise *Nicoară* emlékére tartott tudományos emlékülést. Nicoarănak a Magyarországi Románok Szövetségével közösen szobrot is állított. 1998-ban emléktáblavatást és tudományos tanácskozást szervezett a gyulai román származású Gheorghe *Pomuț* tiszteletére, aki az 1848/49-es magyar szabadságharc honvédszázadosa, majd az amerikai polgárháború tábornoka lett. Pomuț katonai sikereinek elismeréseképpen, később – tizenkét éven át – az Egyesült Államok szentpétervári főkonzulja volt. Az Intézet feladatának tekinti a magyarországi románok identitás-őrését. Ezért kíván emléket állítani több olyan hazai román személyiségnek, akik tevékenységükkel, munkásságukkal hozzájárultak a magyarországi románság kultúrájának gazdagításához.